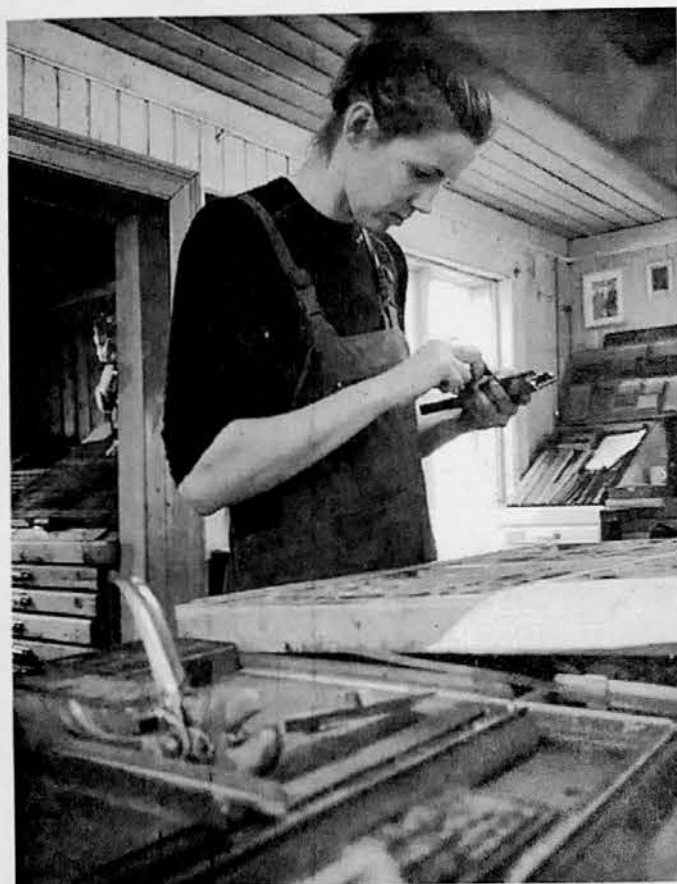

Ane Thon Knutsen i konsentrert arbeid som «håndsetterske» i pressemuseet Fjeld-Ljom. Som den første i Skandinavia har hun doktorgrad i sitt fag.

Ane tok doktorgrad med løse skrifttyper

Av Jan Erik Øvergård

Hva betyr form og trykkekunnskap for innholdet i en litterær tekst?

Ane Thon Knutsen er den første kandidaten ved Avdeling Design, Kunsthøgskolen i Oslo, som tar doktorgrad innen sitt fag. Og hun har i sitt unike kunstprosjekt, «En egen trykkpresse», valgt å gå tilbake i historien, til formidling av tekst ved hjelp av løse typer som hun selv har designet.

I sin doktordisputas i juni berømmet Ane samarbeidet med de gamle fagfolkene som holder liv i virksomheten ved Pressemuseet Fjeld-Ljom. Hun har selv deltatt i dugnadsarbeidet og er fullbemannet med vinkelhaken ved settekassene. — Jeg har stor respekt for fagfolkene som holder liv i Presse-

museet, og veldig takknemlig for å få være en del av miljøet, sa hun i sin doktordisputas.

VIRGINIA WOOLF

Hvilken betydning har form og teknikk for innholdet og oppfattelsen av innholdet? Dette var spørsmålet Ane Knutsen stilte seg da hun startet på sitt prosjekt. Hun gikk til kilden ved å gjøre en inngående nærlæring av Virginia Woolf. Hun var ikke bare forfatter men hadde også førstehåndserfaring som setter og trykker, og virket på en tid lenge før det fantes sosiale medier på nett og design utformet på dataskjerm.

— Setting av løse typer har påvirket Woolfs litterære utvikling i langt større grad enn hva som har vært anerkjent innen litteraturvitenskapen, som ikke har tillagt dette håndverket tilstrekkelig betydning. Jeg har fått tilbakemelding fra litteraturvitere om at dette er et viktig funn som kan bidra til en ny forståelse av forholdet mellom det jeg har kalt hånd og ånd, sier Ane med et smil.

LANG PROSESS

Rent konkret har hennes prosjekt artet seg som en lang maraton, hjemme i familiens egen kjeller, der hun har etablert et arbeidsrom med egen trykkpresse. Virginia Woolfs novelle «The Mark on The Wall» (1917) er brutt opp, tilpasset, håndsett og trykket på over 1800 enkeltstående A3 trykk. Trykkene har vært stilt ut som en imponerende installasjon i overlyssalen på Kunstnernes Hus i Oslo. Woolf var både ufaglært booktrykker, forfatter og feministikon.

— Research på Virginia Woolf ble vendepunkt for doktorgradsarbeidet mitt, det flyttet fokus fra industri og teknologi over i konseptuell feministisk boktrykkerkunst, forteller Ane. Hun lærte seg selv å trykke for å oppnå kunstnerisk frihet. De to profesjonene, forfatter og setter/trykker, har hatt mye med hverandre å gjøre, men på den andre siden har de operert metodisk langt fra hverandre.

Vi gratulerer med doktorgraden!

Bokkunst i Bergen

Codex Polaris er en gruppe av kunstnere som etablerte seg med base i Bergen i 2013. De er del av et større nordisk og internasjonalt miljø, som arbeider med kunstnerisk utforming av bøker, ofte i teknikker som går langt tilbake i historien.

Codex (eller Kodeks) er et gammelt begrep for bøker, gjerne håndskrevne. På romernes tid, det vil si lenge før Gutenberg innførte trykkekunsten i Europa, utviklet de skrivtavler, ofte treplater dekket av voks, som gradvis erstattet skriftrollene. Ifølge Wikipedia var kodeksen like vanlig som skriftroller på 300-tallet, altså over tusen år før Gutenberg.

Grunnleggerne av Codex Polaris er Sarah Jost, Rita Marhaug, Imi Maufe og Randi Annie Strand.

Mer informasjon finnes på gruppens egne nettsider www.codexpolaris.com.

Trykket på avispapir

Hele Ane Thon Knutsens prosjekt ble trykket på avispapir. — Jeg gjorde dette både på grunn av pris og vekt, men også inspirert av observasjoner, og som en subtil hyllest av pressemuseet og avisindustrien, forteller Ane.

— Avispapiret er jo et dagsferskt materiale og ikke ansett som verdifullt for sin egen del, utover det som står på trykk. Men i dette prosjektet fikk avispapiret som materiale og dets kunstneriske potensiale skinne, som en refleksjon over verddivurderingen mellom høy- og lavkultur, ånds- og håndarbeid, kunst og industri.

Blysatsen lever videre i kunsten

Ane Thon Knutsens bidrag til prosjektet Posted-Unposted trekker linjene fra den kjente forfatteren Virginia Woolf til Ingeborg Anna Stuedal som var håndsetterske i Fjeld-Ljom omtrent på samme tid

Håndsat og maskinsatt i bly gikk ut av bruk som produksjonsmetode i trykkerier for flere tiår siden. Men dette betyr ikke at teknikken er helt forsvunnet, og bare kan finnes igjen i museer som Pressemuseet på Røros. En liten gruppe kunstnere arbeider med utforming av kunstbøker og andre tryksaker, der de benytter seg av de gamle teknikkene.

Noen av disse kunstnerne, deriblant Pressemuseet Fjeld-Ljoms egen håndsetterske, Ane Thon Knutsen, har samarbeidet om prosjektet Posted/Unposted. Kunstnerne har bidratt til prosjektet med konvolutter og innhold som fremstilt ved hjelp av ulike teknikker, noen så gamle som fra like etter

Gutenbergs tid. Resultatet av disse arbeidene har vært stilt ut en rekke steder over hele verden, aller sist i San Francisco i USA.

INGEBORG ANNA

Anes bidrag til prosjektet har tittelen «Out of Sorts» og er en hyllest til kvinner som på ulike vis har markert seg innen faget. Her trekkes linjer fra den verdenskjente forfatteren Virginia Woolf, som var selvleret trykker tidlig på 1900-tallet, til Ingeborg Stuedal som var håndsetterske i Fjeld-Ljom omtrent på samme tid.

Lite ante nok Ingeborg Anna den gang noe om at hun hundre år senere skulle bli del av et kunstprosjekt som blir stilt ut verden rundt.

Kunstprosjektet til Ane finnes også i innbundet format, her vist frem av bokbinder Johan Solberg.

Middelalderbok fra Kvikne

Av Per Hvamstad

Her er det såkalte Kvikne-psalteret, som nå er på Nasjonalbiblioteket, dit det kom i 1881. Biblioteket har noen få opplysninger om psalterets historie og har analysert innholdet og kan si litt om framstillinga. Boka er også omtalt i Kvikneboka av Olav Trygve Hagen.

Psalter er betegnelsen på ei bok som inneholder Salmenes bok og andre oppbyggelige skrifter. Kvikneboka som er på latin og håndskrevet på pergament, inneholder 3 ulike manuskript på til sammen 38 sider, men flere sider av de tre tekstene er borte. Tekstene er fra ulike tider, den eldste fra slutten av 1100.

Innbindinga er fra middelalderen og er det eneste sikre middelalderarbeiderbind i Norge, sannsynligvis fra første halvdel av 1200-tallet. På permen er det en eiernotis i runer som viser tilknytning til Kvikne kirke, dvs. den gamle stavkirka fra slutten på 1100-tallet.

Nasjonalbibliotekets protokoller forteller at Kvikne-psalteret er kjøpt for 10 kroner, antakelig i 1881. «Hidhører fra Efterladenskaberne efter Sognepræst A. Rambech i Kvikne, der boede paa Gaarden Vollum samme sted til sin Død i 1780», og selgeren hadde kjøpt den av «Fanejunker Rambech Knoph i Kvikne».

Beskjedent sagt er dette en svært interessant gjenstand. Men

det er også mange ubesvarte spørsmål: Er boka et Kvikneprodukt, er pergamentet lokalt produsert? Hva med skribentene som det var flere av? Spesialister omtaler skribentene som middels kyndig i det latinske språk og finner også flere «rustikke» (Landsens) kvaliteter. Salmeinitialene, åpningsbokstaven i salmene, omtales som beskjedne og klossete. Dette kan tyde på at Kvikne-psalteret ikke er utført ved et kirkesenter med mange spesialister, men ved ei landsens middelalderkirke.

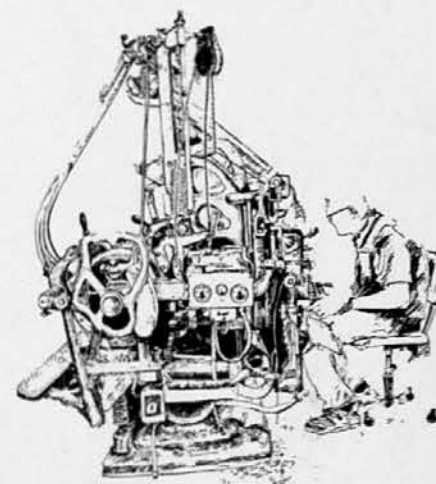
Kvikne-psalteret har vært utstilt mange ganger. I 2011 var Kvikne-psalteret en del av utstillingen og markeringa «Nasjonens hukommelse».

Eldorado for en kunstner

Av Stian Tranung

Tekst og tegning

Pressemuseet FjeldLjom er et eldorado for en tegner som er glad i detaljer og levende historie. Det finnes knapt nok et sted der man finner så mange detaljer for en tegner å forsvinne inn i. Jeg arbeider som frilans illustratør og grafisk designer, med en sterk tilknytning til Bergstaden. Her er en liten tegning jeg føler gagnar noe av følelsen av det lille pressemuseum, det gode håndverk og yrkesstolthet som ville være tapt om det ikke hadde vært for dugnads-gjengen som holder på den gode tradisjonen med å trykke aviser på gamlemåten.

Pressemuseet

Fjeld-Ljom.

Redaksjon og teknisk produksjon:
 Carl Peter Løken - Tore Tøndevold - Ane Thon Knutsen
 Marit Brandsnes - Jens Hystad - Torbjørn Torgersen
 Bjørn Erik Eriksen - Guri Anikki Torgersen
 Ragnar Løkken - Per Hvamstad - Jan Erik Øvergård
 Gunner Tronesvold - Torbjørn Eng - Arvid Rotbakken
 Klisjeer: Marit Brandsnes - Arbeiderbevegelsens FHS

Sats og trykk:
 Pressemuseet Fjeld-Ljom

Fjeld-Ljom 2019

Nok en gang har dugnads-gjengen i Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner levert! Avisen du holder i handa er et unikt produkt, produsert på gammelmåten med blytsats.

Dagens avis er dessuten vår honnor til de som introduserte boktrykkerkunsten. Boktrykkerkunsten i Norge har 500 års jubileum. De første bøkene kom 1519, altså bare noen år etter at Gutenberg hadde funnet opp kunsten. Det var erkebiskopen i Nidaros, Erik Valkendorf, som sørget for at «Breviarium Nidrosiense» og Missale Nidrosiense» ble trykket.

Det er stor stas, men også en skrekklblandet fryd, å stå i en 500 års tradisjon. Det er alltid en trygghet å kunne lene seg på en solid tradisjon, men så presser utfordringene på: Vil vi klare å fortsette produksjonen, videreføre fagkunnskapen og holde de gamle maskinene operative? Vi ligger godt an til å klare oppgavene våre også i framtida. Det er lagt ned systematisk arbeid sammen med Norsk Håndverksinstitutt, og vi har en gjeng med

dugnadsarbeidere som kan sørge for at et 500 år gammelt håndverksfag lever videre og tas i bruk i nye sammenhenger.

Hvilke muligheter har vi for å løse våre oppgaver i framtida og blir vi hørt? Offentlige dokumenter gir viktige signaler. På kulturvernområdet kommer det nye utredninger både i kulturminne- og museumssektoren. Frivilligheten gis også en drøfting. Det er en kjensgjerning.

Det skjer også en omfattende regional omorganisering, fylkeskommune og kommune får større ansvar også for vår sektor. Vil Trøndelag fylkeskommune se det som ekstra utfordring å føre tradisjonen fra erkebiskopen og 1519 videre?

Uansett statlig og regional struktur, kulturminnene ligger lokalt og det lokale samspill må sikres. Der kan vi vise til synlige resultat: Avishuset er nymalt; huseier, Stiftelsen Røros museet, og forvalter, Musea i Sør-Trøndelag — Røros museet, har tatt ansvar. Venneforeningen har produsert avis og holder Trøndelags tradisjon levende.

Avishuset i nymalt prakt

Av Per Hvamstad

Det har skjedd gledelige ting med det gamle avishuset vårt. I løpet av vår og sommer er huset nymalt, det gjelder også vinduer og hoveddør. Det unike tekniske og intellektuelle kulturminnet ved Hyttelva framstår som den perle det er.

Avishuset var slitt, så det måtte skje noe. Eierne, Stiftelsen Røros museet, tok affære og Museene i Sør-Trøndelag avdeling Røros tok ansvar. Arbeidet er dyktig utført av Røros Malerservice og så langt har MiST brukt i underkant av 300.000 kr pluss moms.

Før det konkrete arbeid kunne settes i gang, har professor emeritus Jon Brønne, med lang fartstid hos Riksantikvaren, og en kjenner av bygningsarven på Røros, gjort grundige undersøkelser og kommet fram til hva slags farger huset skulle få. På flere steder kan den interesserte finne såkalte fargetrapp, der Brønne har avdekket hvordan bygningen har vært malt til ulike tider.

Brønne har brukt gamle bilder og avdekket flere detaljer i husets sammensatte historie. Alderen på huset er usikker. Avisen Fjeld-Ljom flyttet inn i 1891, før det var huset brukt som snekkerfabrikk. Hovedfor men på huset var på plass i 1891. Et hus i tømmer, med to avdelinger med henholdsvis 2 og 3 etasjer, etter hverandre. Men det har skjedd påbygginger. I nordenden, mot øst, ble det satt opp et toetasjes påbygg, som i dag inneholder deler av trykkeriet i første, lagerrom og trapp

Fjeld-Ljom flyttet inn i huset ved Hyttelva i 1891, før det var huset brukt som snekkerfabrikk.

til loftet i andre. Dette påbygget må ha kommet etter 1891, men før 1915. Bilder viser upanelt og umalt hovedbygg, med på bygget møt elva panelt og muligens malt. Faktorkontoret ble bygd samtidig. Avishuset er jo plassert helt på kanten av Hyttelva så eventuelle påbygg måtte bokstavelig talt plasseres på pilarer ute i elva.

Når ble huset panelt og malt? Brønne siar fast at huset ble malt umiddelbart etter paneling, det ser han fordi panelet under trelyse valør. Det gjelder også omramminger rundt dør og vinduer, mens vinduene derimot har stått umalte ei tid. De er altså fra husets upanelte periode! Brønne har avdekket mange malingslag. Panelet er grunnet med gul oker og første fargen er

sandsteinsfarge, seinere hvit, lys grønn, lys grå, lys grågrønn og grunningslaget har bevart sin tilslutt lys blågrå. Vinduene som har stått umalt, er så grunnet med gul oker og hvitmalt, mens geriktene var grågrønne, seinere hvite og tilslutt beige. Døra har også vært malt flere ganger, mørk oker, grå og til slutt svart, mens dørørrammingen har beige.

Etter en del vurderinger, landet Brønne på at avishuset måtte få tilbake sin opprinnelige farge; sandsteinsfarget linoljemaling. Før maling ble veggene skrapet og rengjort, et krevende handarbeid. Malerarbeidet ble gjort med kost.

Insatsen i 2019 bidrar til å sikre et unikt teknisk og intellektuelt kulturminne.

Professor emeritus Jon Brønne har gjort grundige undersøkelser og kommet fram til hva slags farger huset skal få.

Ragnars Fotohjørne

Ragnar Løkken er rørosing og aktivt dugnadsmedlem i Venneforeningen til Pressemuseet Fjeld-Ljom, der han også sitter i styret.

Før han ble pensjonist, var han mangeårig typograf i Arbeidets Rett, Røros-avisa der han begynte å arbeide i gamle Foslandgården på Nilsenhjørnet, mens produksjonen ennå foregikk med settemaskiner og blytsats. Tilsvarende utstyr som det som er bevart i pressemuseet. Ragnar var med hele veien frem gjennom utviklingen, til heidigital produksjon.

Ragnar har i alle år også vært en ivrig fotograf, og takket være ham er mye av pressehistorien på Røros blitt dokumentert.

I denne og kommende utgaver av museumsavisa vil vi bringe noen glimt fra Ragnars fotoalbum.

Bildene blir også lagt ut på pressemuseets nettsider.

Øverst: Vinterlig idyll ved Nilsenhjørnet mens Foslandgården fortsatt sto. I dag ville kanskje gården blitt reddet, men i 1970 mente man at Bergstaden var bedre tjent med at Rørosbanken fikk sanere hele kvartalet og bygge nytt. Til venstre: Foslandgården rives. Til høyre: Spiserom fantes ikke i Foslandgården. Det var å ta mat-pausa ved arbeidsplassen. Dagen før avisdag startet vi arbeidet kl 23 på kvelden, og holdt det gående til sju neste morgen, da avisa skulle gå i trykken. Mat-pausa ble tatt klokka tre om natta. Kaffe ble kokt på propanapparat i trykkeriet. Her har Karl Ole «Kalle» Sollie funnet fram mat-eska og fått smakt på nattas første kaffekopp

Pressehistorie som forsvant

Foslandgården på Nilsenhjørnet

I 1970 flyttet Arbeidets Rett fra Foslandgården på Nilsenhjørnet til nye lokaler i «Øgle», vis-a-vis der hvor Domus kjøpesenter ligger.

Foslandgården ble revet, på mest brutale vis, med maskiner. Hele kvartalet skulle gi plass for nybygget til Rørosbanken. Ikke bare Arbeidets Rett måtte vike, men også flere forretninger og den tradisjonsrike Røroskafeen.

Foslandgården var en av de siste sentrumsgårdene som ble revet på Røros, og riving hadde nok ikke vært noe tema, om denne gården fortsatt hadde stått der i dag.

Intimkonsert i pressemuseet

Stopp pressen -start valsen

Tekst og foto: Jan E. Øvergård

Toner som aldri før har vært å høre i det tradisjonsrike avis-huset ved Hyttelva, trolldandt en tallrik forsamling under den åpne dagen i mars. Dugnadsgjengen fra Venneforeningen til Pressemuseet hadde ryddet plass til klassiske musikere som var på Røros i forbindelse med Vinterfestspill i Bergstaden. Kjersti Rydsaa, cello, Cecilie Løken Hesselberg, fløyte, og Andreas og Elis Grimstad, bratsj, bød på klassiske toner i avislokalene, der knastringen fra gamle settemaskiner og den rytmiske dunkingen fra trykkeriet ellers er de lyder som besøkende blir møtt med.

Lydhørt publikum

Konserten var på alle vis vellykket, der de medvirkende bød på verker av J. S. Bach, Paul Coletti, Henning Kraggerud og Heitor Villa-Lobos. De fire musikerne fant seg godt til rette i de noe spesielle konsertlokalene, og hadde et lydhørt publikum den drøye halvtimen som konserten pågikk. I alt seksti personer var til stede.

Venneforeningen til Pressemuseet Fjeld-Ljom, som sto som arrangør sammen med Vinterfestspill i Bergstaden, hadde forut for den åpne dagen, med konsert, hatt dugnad i flere dager. Den ivrige og flittige dugnadsgjengen sørger for nødven-

dig vedlikehold av de gamle maskinene, så de fortsatt kan benyttes til å lage den avisen du nå leser.

Styreleder for Venneforeningen til Pressemuseet Fjeld-Ljom, takket musikerne og ga dem hver sin gave som naturligvis var trykksaker fra egen produksjon. Alle musikerne fikk hvert sitt sett med Ex libris-bokmerker som var trykket på museets «vinge». Denne vesle trykkmaskinen håper man for øvrig å kunne benytte også til andre mindre trykkeoppdrag, og derigjennom kanskje også skaffe venneforeningen noen kjærkomne inntekter.

Styreleder Hvamstad oppford-

Kjersti Rydsaa og Cecilie Løken Hesselberg foran avishuset, etter den vellykkede konserten som samlet 60 tilhørere.

ret de mange tilstedeværende på konserten om å tegne medlemskap i Venneforeningen til Pressemuseet Fjeld-Ljom. Fore-

ningen har ingen offentlig økonomisk støtte og er således avhengig av frivillige bidrag for å kunne fortsette virksomheten

med trykking av avis på det gamle utstyret en gang i året.

Andreas og Elis Grimstad, begge på bratsj, skapte toner som aldri før har vært å høre i de gamle avislokalene.

Kjersti Rydsaa, cello, og Cecilie Løken Hesselberg, fløyte, i samspill foran gamle trykkmaskiner.

Styreleder i Venneforeningen til Pressemuseet Fjeld-Ljom, Per Hvamstad, var full av lovord da han takket musikerne Kjersti Rydsaa og Cecilie Løken.

Johan Falkberget som dikter

De fleste tenker på Johan Falkberget som en romanforfatter. Men han var så mye mer. Sjøl sa han at han nok hadde skrevet mer som journalist enn som forfatter. Nå har vi også fått et konkret bevis på at han også var en stor lyriker med omfattende produksjon.

Det skjer i boka, Johan Falkberget Samlede dikt, redigert av Elliv Grue og Carl Lauritz Lund-Iversen. Her er det samlet rundt 250 dikt, de fleste mer eller mindre glemt. I tillegg til at de har tatt med de 85 diktene i Vers fra Rugelsjøen og andre dikt, utgitt i 1964, har de også bortimot 170 «glemte og glemte» dikt. Dikt som var blitt publisert en gang i aviser, blader, hefter og bøker, men som ikke var tatt med i diktsamlingen.

Mange har kjent til at det fantes en rekke slike dikt, men det var først da Elliv Grue ble gjort oppmerksom på et klipparkiv fra Rørosavisene, samlet inn av Odd Erling Skjelsvold og Anders Sakrisvoll, at det ble satt fart i en innsamling av disse diktene. Sammen med Carl Lauritz Lund-Iversen begynte de så et møyssomlig arbeid. Ikke minst takket være Hans Svenes store Falkberget-bibliografi klarte de å spore opp mye av det som skulle bli den andre delen av denne diktsamlingen.

Allerede da Falkberget ga ut Vers fra Rugelsjøen i 1925, ble hans lyriske form godt mottatt, nyskapende som den var på mange måter. Sjøl var han langt mer kritisk og var veldig i tvil om han var god nok som lyriker. Mange dikt kom derfor aldri lenger enn til å bli brent i ovnen. Likevel, han skrev og sendte veldig mange dikt som kom på trykk i løpet av 60 år, men som altså ikke ble tatt med i de to diktsamlingene som han ga ut i sin levetid.

Det meste av dem er nå samlet i denne boken og understreker allsidigheten og spennvidden hos lyrikeren Falkberget. Sjøl om kvaliteten på diktene kan

varierte en god del, kommer vi så likevel nærmere både mennesket og forfatteren Falkberget gjennom disse diktene. De følger på mange måter hans utvikling som prosaforfatter, men også hans politiske og religiøse vokster, og hans samfunnsengasjement.

Her finner vi dikt, prologer og vers til alt fra arbeiderungdommen, Røros kirke, den norske jernbanens hundreårsjubileum, til slitere og gode mennesker han har møtt, og til stiftelsen av Rørosmuseum. Og, naturligvis, en mengde dikt om liv og levnet i et ugjestmildt klima, men samtidig, og ikke minst, hans glede over naturens und-

re. Som få andre norske diktere priser han vårens komme etter lange arbeidsdager i mørke gruveganger, mørketid og uvær.

Sjøl har jeg ikke minst funnet glede i hans mange salmevers gjengitt i både Christianus Sextus og Nattens Brød. Ikke bare har han måttet studere skriftspråket på den tiden handlingene i disse bøkene foregikk, men han må også ha satt seg grundig inn i salmediktningens egenart, hymnologi. Slik de blir gjengitt i denne boken, løser seg fra bokenes løpende fortelling og dramatik, kommer innholdet og kvaliteten i versene bedre fram. Et godt eksempel på det, er dette verset fra Nattens Brød:

Hist udj Davids Stad,
liig Himlens Engle stod Børn
saa smaae,
huem Jesus lagde siine Hænder
paa,
O, frydefuld ware de Mødre, der
wed hans Fødder sad
Thj borte de det Livesens Ord,
der kom
fra Herrens egen Mund
i Hebrons Palme-Lund.

Slik hans livssyn og forfattergjerning gang på gang har vist, er han vendt mot lyset, også som lyriker. Og for å holde oss til lyset; denne boken bidrar til å kaste et enda klarere lys over allsidigheten til forfatteren Johan Falkberget, men kanskje først og fremst; vi kom-

Bli medlem av

Pressemuseet Fjeld-Ljoms Venner

Personlig medlem kr 300,-
Foreninger, lag kr 750,-
Firmaer, bedrifter kr 1500,-

Innbetaling til kto. 4280.05.29020

Nå også med VIPPS: 513265

Organisasjonsnr. 998 587 611

Venneforeningen er åpen for alle interesserte som vil støtte Pressemuseet Fjeld-Ljom på Røros

Vårt formål er å sørge for at det også i framtida kan trykkes avis på gammelmåten med bly. Det betyr at det gamle utstyret må holdes vedlike og suppleres og vi må sørge for at vi har en dugnadsgjeng som kan sitt fag og kjenner maskinene.

Vi arbeider videre med å bygge opp ei samling med teknisk utstyr som viser utviklinga knyttet til produksjon av avis i bly.

En viktig oppgave er å innrede annen etasje, ekspedisjon og redaksjon, slik det var de siste åra Fjeld-Ljom ble produsert i det gamle avishuset ved Hyttelva.

Et unikt teknisk og intellektuelt kulturminne.

Besøk vår nettside: www.fjeld-ljom.no

Besøk Røros og «Pressemuseet Fjeld-Ljom»

— et komplett avisshus

Kontakt Rørosmuseum, på tlf. 72 40 61 70

mer nærmere inn på mennesket omtentksomme medmennesket Johan Falkberget, det engasjer- fra Rørosvidda. te, opplyste, religiøse, radikale, Jon Høgsien velvillige, kunnskapsrike og

Da Tännes ville løsrive seg fra Sverige

Av Jens Olai jensen
Tidligere redaktør i Fjell-Ljom

Våren 1972: Det var opprørstilstander på svensk side ved gren. «Tännas vil løsrive seg fra Sverige», skrev Fjell-Ljom i et stort oppslag 27. april. «Samhörigheten med Røros og Norge er større enn med vårt eget land», proklamerte kommunalkamrer Gösta Nylén. Han var som folk flest i harnisk over svensk sentraliseringspolitikk og planer om sammenslutning med nabokommuner i Härjedalen. Nyheten vakte stor nasjonal og internasjonal oppmerksomhet.

Det var turistsjef Kjell Larsson i Fünasdalen som kom med nyhetstipset. Jeg var relativt ny i Fjell-Ljom og hadde lite kunnskap om vår svenske nabokommune. Men turistsjefen tok rollen som guide, og var klar på hvem jeg burde møte: Gösta Nylén og andre aktivister.

Her var det krudd å hente for meg som ung redaktør, brennende engasjert som jeg var i fjellbygdenes ve og vel, og små kommuners rett til å bestemme over egen framtid. Gösta Nylén tegnet katastrofebildet for meg: Tännäs med sine 1600 innbyggere skulle gå inn i en større enhet med Hede, Hogdal, Lillhärjedalen og Sveg. Härjedalen, som var norsk fram til freden i Brömsebro 1645, skulle bli en storkommune. Det var helt hærreisende, mente Nylén, som satte sin lit til at norske myndigheter ikke helt hadde glemt sin historie, at Tännäs egentlig tilhørte Norge.

FOR MANGE AKADEMIKERE
«Härjedalen har i dag bedre forbindelse med Røros gjennom Røros flyplass som innflygingsplass for området. Fjellområdene hører i hop. Emigrasjonen til Norge kan gjøres mulig med en grensejustering», mente han. Og la til: «Det sitter for mange akademikere i Riksdagen til at våre problemer kan bli forstått. Sænt sett har jeg inntrykk av at situasjonen er langt bedre i Norge». Nyheten i Fjell-Ljom hadde historisk sus over seg. Også Dagbladet fattet stor interesse for det svenske opprøret, og kjørte fram saken i et større oppslag på første side. Dagen derpå hadde Gösta Nylén besøk fra svensk TV 1 og 2, NRK og en rekke svenske riksaviser. Nyheten ble nok oppfattet som en smule kuriøs, men den fikk også stor plass i en rekke nordiske medier

De svenske aksjonistene ville møte kommunalminister Nordli for å drøfte en felles framtid med Norge, noe de faktisk fikk. På «svenske flaggens dag» kom svenske aviser med nyheter om Nyléns besøk i Oslo. Det var med viss ironi de berettet om den dristige svenskens streben etter å la store grenseområder igjen komme over på norsk side. Hva statsråd Nordli sa, vet jeg ikke, men det var neppe mye de fikk ut av møtet.

Aksjonistene påberopte seg også grunnloven av 1809 i kampen mot sentralisering, og krevde at statsminister Olof Palme respekterte paragrafen hvor det står: «Kongen skal ingen tvinge, eller godta at noen blir tvunget». En rekke små kommuner støttet aktivt Tännäs-opprøret, men til liten nytte.

Fjell-Ljoms store nyhet skapte oppsikt verden over. Historien gikk via nordiske riksaviser til internasjonale byråer, som større meldinger fra land til land. Ikke alt var korrekt. Fjell-Ljom kunne, som lenge hadde bodd i

Canada, ble kjent med saken der: «Der kune jeg lese at Härjedalen allerede var blitt norsk», fortalte han. «Så jeg trodde jeg reiste til hjemlandet Norge, når jeg nå skulle en tur til Fünasdalen».

RIKETS SIKKERHET

Opprørsgeneralen Gösta Nylén ble i enkelte kretser sett på som en landssviker. Han ble truet med å bli ekskludert fra det svenske hemeverneet, men fikk fortsette. Oberst Lars Bratt i Östersund HV-distrikt fortalte til Fjell-Ljom at han tok opprøret svært alvorlig, selv om han ikke betraktet Nylén som en trussel mot Sveriges sikkerhet.

I svenske bygdesamfunn ble opprørsgeneralen en folkehelt, skal vi tro reaksjoner som kom fra ulike hold. Eller for å sitere en svensk pensjonist, 87 år gamle Johan Sondin, gjengitt i Fjell-Ljom: «Jeg kommer til å leve fem år lenger etter denne aksjonen. Dette er det mest fantastiske jeg har opplevd i kampen for å redde bygda».

Jens Olai Jensen. siste redaktør i Fjell-Ljom mens avisen var i lokalene ved Hyttelva

Redaktør Jens Olai Jensen

Jens Olai Jensen er nå pensjonist, men fortsatt aktiv skribent.

Jensen har vært seniorrådgiver ved Høgskolen i Gjøvik/NTNU. Han er lærerutdannet, men har i årevis arbeidet i avisbransjen. Sin karriere i så måte startet han som ung redaktør i Fjell-Ljom tidlig på 1970-tallet, der han gjorde seg bemerket som en av de få redaktørene i landet

som markerte sitt ståsted som klar motstander av norsk medlemskap i EU (den gang EF). Han var siden redaktør bl.a. i Østlendingen, Hamar Arbeiderblad, A-pressens Oslo-redaksjon og til slutt i Oppland Arbeiderblad 1994-2012.

Jensen har også vært aktiv i pressens organisasjoner og han var medlem av Norsk redaktørenings hovedstyre i ti år. I denne artikkelen tar han frem et av sine minner fra den tiden da han arbeidet i avishuset som nå er blitt Pressemuseum. Jensen var siste redaktør mens avisen ennå holdt til ved Hyttelva.

Typografene i Fjeld-Ljom streiket i 1918

Den økonomiske situasjonen under første verdenskrig var vanskelig for arbeidere og arbeidsgivere. Mot slutten av oktober blir det typografstreik i Kristinia, den brer seg også til Røros. Mandag 28. oktober meldes det at Dovre og Fjeld-Ljom er rammet av streik.

Typografene i Fjeld-Ljom har lagt ned arbeidet. Kravet fra typografene var et påslag på 5 kr. pr. uke for setterskene og 10 kr. for svennene.

Trykkerierne på si side viste til at de hadde gitt et dyrtidstillegg på 100 % til svennene, mens setterskene hadde fått 150 % påslag. Tilbudet fra eierne ble derfor 3. kr. pr. uke for svennene, slik at ukelønna ville bli 48 kr. for svennene og 40 for setterskene, med 5 kr. i tillegg for familieforsørgerne. Typografene holdt på sitt. Et planlagt forhandlingsmøte lot seg ikke gjennomføre før helga. Mandag 28. oktober møtte ikke typografene opp, men avisen var ferdig satt og kom med sine tradisjonelle 4 sider. Men resten av uka kom avisen ut bare med 2 sider, før det onsdag 6. november på nytt var en vanlig avis.

Flere opplysninger får vi ikke om streiken. Folk som kjenner typografenes historie på Røros, kan fortelle at det fins ingen ting i protokollene om denne streiken. Ganske enkelt fordi protokollføringa på den tida var svært mangelfull.

Fjeld-Ljom har fått nye nettsider

Vi har fått nye nettsider

Selv om Venneforeningen til Pressemuseet Fjeld-Ljom først og fremst er en forening som arbeider for å ivareta gamle tradisjoner og kunnskap om teknikker som ellers ville gått i glemmeboken, forsøker vi også å følge med i den nye verden.

Nettsidene våre, www.fjeld-ljom.no, er nå oppdatert med nytt design og innhold, og samtidig tilpasset lesing på mobiltelefon, som stadig flere bruker.

Innholdet på nettsidene oppdateres gjennom hele året, og ikke bare i forbindelse med utgivelse av museumsavisen på høsten. Her legger vi også ut artikler som blir for lange til å trykke i avisen, og artikler som utdyper innholdet i artikler som står på trykk.

Vi er også på Facebook. Så, følg Fjeld-Ljom også på nettet: www.fjeld-ljom.no Facebook: Søk på «Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner» og lik gruppen!

Fjell-kommunen Tännäs vil løsrive seg fra Sverige

Samhörigheten med Røros og Norge større, sier kommunalkamrer Gösta Nylén

På forsommeren 1972 hadde Fjell-Ljom flere oppslag om den svenske kommunen som ville løsrive seg fra Sverige

Skaskutt

Av Håkon Solli

En skaskutt står så ensom satt på bladløs gren, den var forlatt av søster bror som flyve kan fra vinteren til fremmed land.

Den satt med brekt og blodig ving og pep så sårt i høstens vind. Den kunde ei som andre fly ben over skoger, fjell og by.

Sørgmodig og fortvilt den så mot syd hvor himlen hvelvet blå.

Dit fløi de andre står så glad. Om nye reir og vår de kvad.

Tilbake satt en skaskutt står i en av høstens nøkne trær. I smerte dyp den la tilsist. sitt hode ned på frossen kvist.

En tåre i dens øie stod, der brant en liten stjerne glo. Så suset høstens vind sin sang i svarte netter kald og lang.

«Baronen»

Håkon Solli, av mange bedre kjent som «Baronen» var en flittig skribent med mange bidrag til Fjell-Ljom opp gjennom sine aktive år.

Han skrev fortellinger fra Røros og gruvemiljøet, som han kjente godt fra eget virke. En kunnskap som han også utnyttet i de mange årene han virket som omviser for turister som tok turen til Røros.

Gjennom familien til Håkon Solli har vi fått tilgang på mange av tekstene hans, og tillatelse til å gjengi smakebiter av dette i museumsavisa.

BLI MEDLEM!

Pressemuseet Fjeld-Ljoms venner

VIPPS 513265

Bankgiro 4280.05.29020 300 kr

Venneforeningen til Pressemuseet drives på dugnad, medlemskontingenten går uavkortet til å drifte det unike museet som hvert år lager avis på gammelmåten. Støtt arbeidet med ditt medlemskap. www.fjeld-ljom.no

Når du tipper

Husk å gi Pressemuseet

Fjeld-Ljom grasrotandelen

Org.nr. 998 587 611